

Anna Karpińska

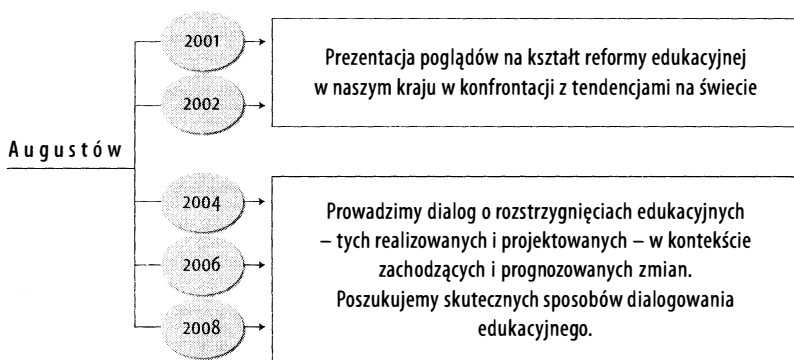
Edukacyjne priorytety Augustowskich Spotkań Naukowych

Wprowadzenie jest próbą ukazania „mapy” zagadnień i problemów podjętych podczas V Augustowskiego Spotkania Naukowego (wrzesień 2008) na tle dotychczasowych refleksji, formułowanych podczas poprzednich edycji, na przestrzeni 7 lat (od 2001 roku).

Wskazanie pól poznawczych uczestników ASN, określenie naszych priorytetów edukacyjnych nie jest zadaniem łatwym ze względu na różnorodność wątków, wagę poruszanych zagadnień, jak i też skład autorski – niezwykle kompetentny, autonomiczny i wymagający.

Edukacja w dialogu i perspektywie – to myśl przewodnia, swoisty zwiastun merytoryczny ASN, które we wrześniu 2008 roku świętowały swój mały jubileusz 5-lecia istnienia na mapie cyklicznych seminariów pedagogicznych. Ta myśl zobowiązuje nas – organizatorów do takiej konceptualizacji konferencji, by jej uczestnicy mieli szansę wymiany poglądów na stan i perspektywy rozwoju polskiej edukacji. Przypomnę, dwa pierwsze spotkania (Augustów 2001, 2002) zdominowały prezentacje poglądów na kształt reformy edukacyjnej w naszym kraju w konfrontacji, rzecz jasna, z tendencjami na świecie. Podczas kolejnych edycji (Augustów 2004, 2006, 2008) prowadziliśmy dialog o rozstrzygnięciach edukacyjnych – tych realizowanych i projektowanych – w kontekście zachodzących i prognozowanych zmian (por. rys. 1). Przy tym wciąż poszukujemy skutecznych sposobów dialogowania edukacyjnego.

Naszym zamierzeniem był i pozostaje możliwie wieloprofilowy ogląd najbardziej aktualnych, ważkich problemów edukacyjnych, co awizujemy w zaproszeniach, licząc na poważne wzbogacenie naszej oferty. I tak też się dzieje. Wszak w Augustowie gościmy reprezentantów różnych środowisk akademickich: o bardzo wyraźnie ukształtowanym obliczu naukowym, autorytety, wybitnych profesorów, doświadczonych adiunktów i młodzież naukową – doktorantów, asystentów poszukujących swojego obszaru zainteresowań. Dzięki zaangażowaniu nas wszystkich powstaje

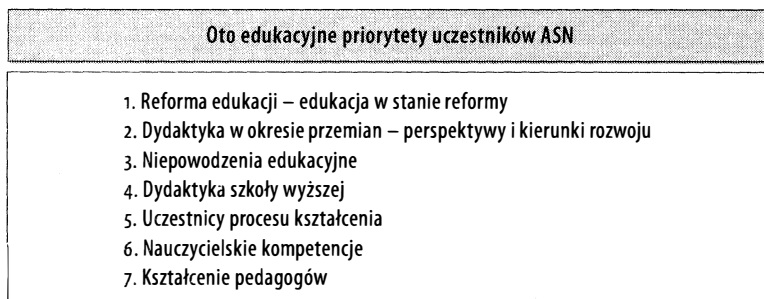
Rysunek 1. Problematyka ASN w latach 2001-2008

Źródło: opracowanie własne

wielobarwna mozaika poglądów, idei, refleksji, ale i propozycji działań twórczych, innowacyjnych i rozwiązań praktycznych.

Także w ostatniej edycji, której pokłosiem są dwa prezentowane Czytelnikom tomy¹, wystąpienia autorskie były wyrazem wspomnianej wieloaspektowości dialogu o edukacji.

Gdybym miała wypunktować edukacyjne priorytety uczestników ASN, podporządkowałabym je wiodącemu profilom-problemom edukacyjnego dialogu (por. rys. 2.). Wpisują się one w pola badawcze pedagogiki nakreślone w referacie wprowadzającym przez prof. J. Niemca.

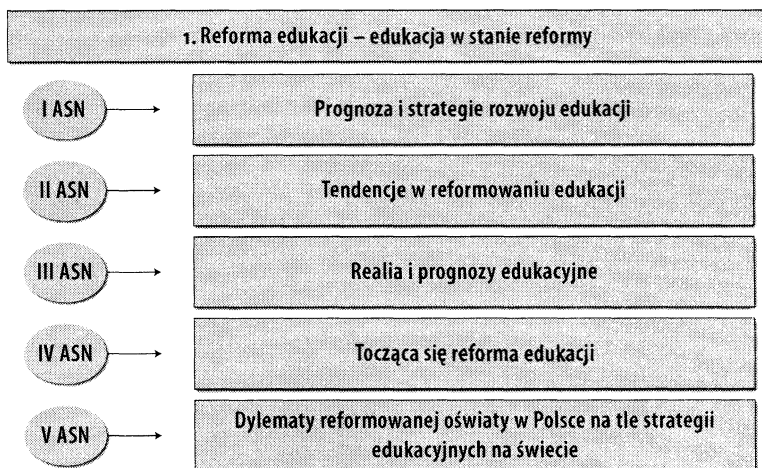
Rysunek 2. Edukacyjne priorytety ASN

Źródło: opracowanie własne

¹ *Dialog o edukacji wobec zmian w globalizującym się świecie*, A. Karpińska (red.), Białystok 2010; *Edukacja w okresie przemian*, A. Karpińska (red.), Białystok 2010.

Reforma edukacji – edukacja w stanie reformy

Rysunek 3. Profil pierwszy

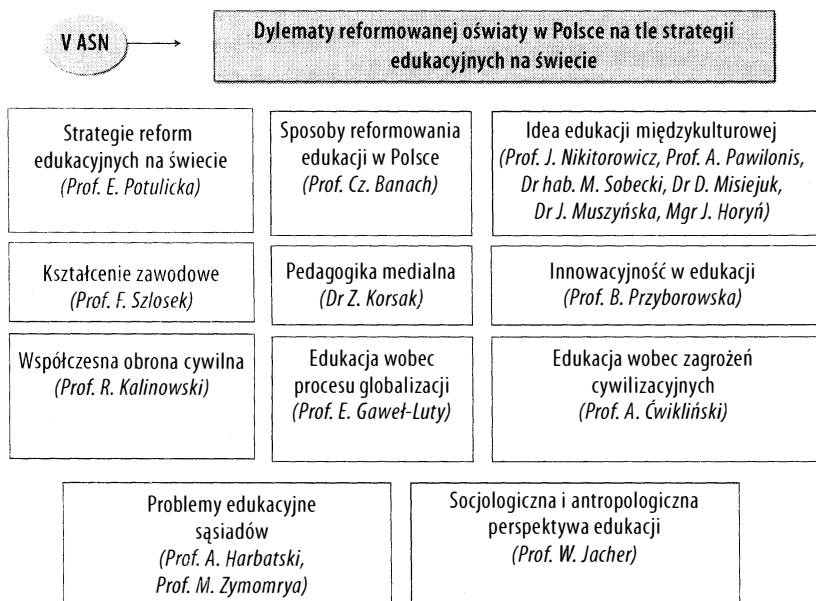

Źródło: opracowanie własne

Ów stan rozpatrywany jest z wielorakiej perspektywy, stąd na przestrzeni lat ukształtowały się różne płaszczyzny w obrębie pierwszego profilu (por. rys. 3). Profil ten spotyka się też z największym zainteresowaniem uczestników gromadząc najwięcej zgłoszeń. Na przykład podczas pierwszej edycji (2001) zajmowała nas prognoza i strategie rozwoju edukacji; za rok wskazywaliśmy na tendencje w reformowaniu edukacji; podczas III ASN z kolei interesowały nas realia i prognozy edukacyjne; zaś w 2006 roku – tocząca się reforma edukacji.

Podczas ostatniej edycji, uczestnicy ASN podnieśli szereg dylematów reformowanej oświaty w Polsce na tle strategii edukacyjnych na świecie (por. rys. 4) nakreślonych przez prof. E. Potulicką. Myśli prof. Cz. Banacha o potrzebie i sposobach reformowania edukacji w Polsce stały się doskonałym preludem do prezentacji problemów bardziej szczegółowych, związanych chociażby z ideą edukacji międzykulturowej, regionalnej prezentowaną przez pracowników Katedry Edukacji Międzykulturowej WPiP UwB na czele z jej kierownikiem, prof. J. Nikitorowiczem, dr hab. M. Sobeczkim, którym wtórowały głosy z innych ośrodków naukowych, przypomnijmy wystąpienie prof. A. Pawilonisa, mgr J. Horyń.

Rysunek 4

Źródło: opracowanie własne

W nurt rozważań związanych z reformą systemu edukacyjnego wpisują się także refleksje dotyczące kształcenia zawodowego zgłoszone przez prof. F. Szloska, innowacyjności w edukacji – prof. B. Przyborowska, dylematy współczesnej obrony cywilnej – prof. R. Kalinowski, pedagogiki medialnej – dr Z. Korsak.

Nie sposób nie odnieść się do procesu globalizacji i jego wpływu na edukację – prof. E. Gaweł-Luty oraz zagrożeń i złożoności cywilizacyjnych – prof. A. Ćwikliński.

Niezwykle cenimy sobie fakt, że problemy edukacyjne rozpatrywane są z wielorakiej perspektywy. Dzięki reprezentantom innych dyscyplin naukowych i innych narodowości, mamy szansę oglądu socjologicznego, antropologicznego – prof. W. Jacher, poznajemy problemy edukacyjne sąsiadów – szkoły ukraińskiej – prof. M. Zymomrya, białoruskiej – prof. A. Harbatski.

Mimo że reforma systemu edukacji wyraźnie wygasa, na co wskazuje prof. M. Szamański („Nowa Szkoła” 2008, nr 2), staramy się monitorować jej dotychczasowe efekty. Nie jest to wprawdzie działanie systemowe,

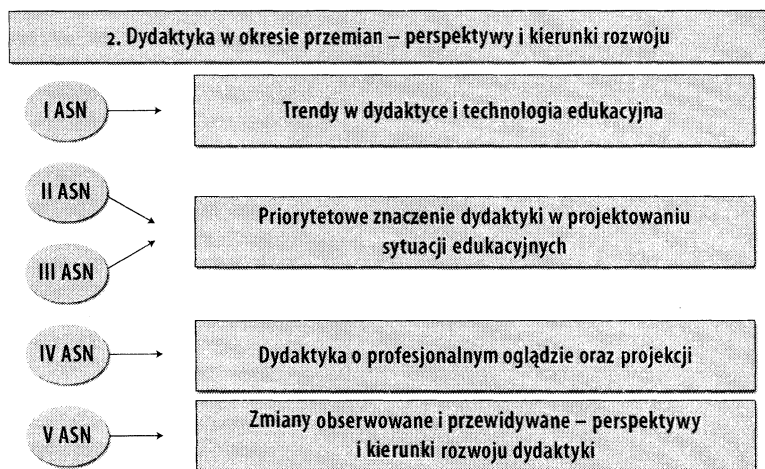
tym niemniej wielu uczestników podejmuje się analizy nowych zmian w oświacie. Nasze dyskusje, podnoszone problemy spowodowane wdrażaniem reformy świadczą o tym, że zmiana rzeczywiście zachodzi. Jak trafnie zauważa R. Zelwys, „brak pojawiających się problemów jest sygnałem, że nic się nie dzieje. Jeśli początkowy etap zmiany przebiega zupełnie gładko, oznacza, że zmiana jest tylko pozorna”.

W wyniku prowadzonego dialogu głosimy przekonanie o konieczności kontynuowania rozpoczętej reformy, która jakoś się toczy, choć wskazujemy, że nie toczy się dobrze. Trzeba ją kontynuować, gdyż system edukacji musi odpowiadać na zmiany zachodzące w świecie, stale się rozwijać i doskonalić, korzystając z najlepszych wzorców i porównując efekty. Służy temu m.in. współpraca i wymiana doświadczeń, a tej sprzyjają nasze ASN.

Przemiany w systemie edukacji wyznaczają nowe pola poznawcze dla dydaktyki ogólnej jako nauki zorientowanej teoretycznie i praktycznie, stąd dydaktyka w okresie przemian – perspektywy i kierunki rozwoju.

Dydaktyka w okresie przemian – perspektywy i kierunki rozwoju

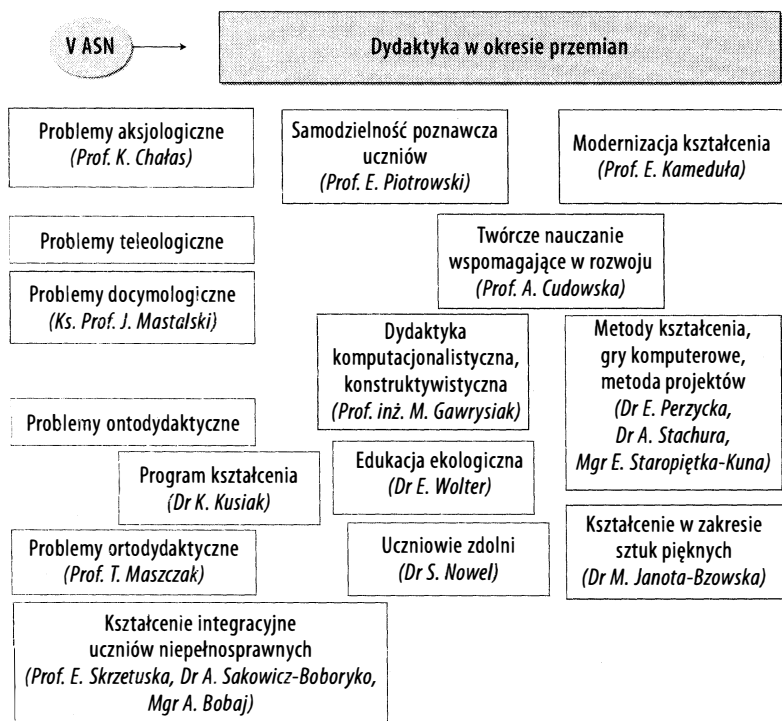
Rysunek 5. Profil drugi

Źródło: opracowanie własne

Jest to dla nas profil priorytetowy. Na przestrzeni lat próbowaliśmy nadawać mu różne oblicze (por. rys. 5). Wskazywaliśmy zatem na trendy w dydaktyce i technologiach edukacyjnych (2001), akcentowaliśmy priorytetowe znaczenie dydaktyki w projektowaniu sytuacji edukacyjnych (2002, 2004), prezentowaliśmy dydaktykę w profesjonalnym oglądzie oraz projekcji (2006). W 2008 roku szczególnie zależało nam na uchwyceniu zmian obserwowanych i przewidywanych, zgodnie z intencją jednej z podstawowych funkcji dydaktyki, tj. funkcji poznawczej (teoretycznej) o charakterze prognostycznym, stąd w tytule profilu – perspektywy i kierunki rozwoju dydaktyki. Wygłoszone w tym profilu referaty są wyrazem troski o wysoki poziom uprawiania dydaktyki i odkrywania nowych pól badawczych, często z pogranicza nauk o edukacji, pól, które wytyczają nowe perspektywy poszukiwań i pozwalają przekraczać dotychczasowe kanony.

Rysunek 6.

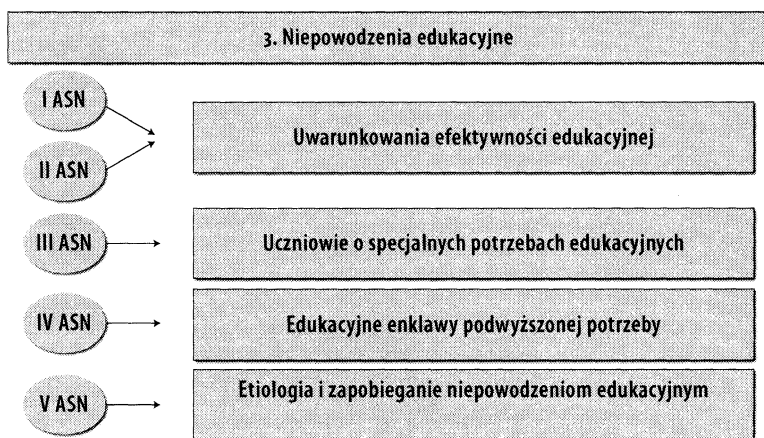

Źródło: opracowanie własne

Uczestnicy V ASN wychodząc naprzeciw naszym oczekiwaniom podnieśli interesujące problemy aksjologiczne, teleologiczne, docymologiczne, ontodydaktyczne i ortodydaktyczne szkoły XXI wieku (por. rys.6.). Zwrócili uwagę na konieczność i warunki rozwijania samodzielności poznawczej uczniów – prof. E. Piotrkowski oraz potrzebę twórczego nauczania, wspomagającego w rozwoju – prof. A. Cudowska. Interesująco zabrzmiały koncepcje modernizacji II etapu kształcenia w szkole podstawowej – prof. E. Kameduła, kształcenia integracyjnego uczniów niepełnosprawnych – prof. E. Skrzetuska, dr A. Sakowicz-Boboryko, jak również dydaktyki komputacjonalistycznej i konstruktywistycznej – prof. M. Gawrysiak. Stosując podejście procesualne zwrócono uwagę na program kształcenia, podkreślono znaczenie nowoczesnych metod, zwłaszcza gier komputerowych, metody projektów w realizacji treści oraz w rozbudzaniu zainteresowań uczniów. Orzekano o efektywności kształcenia zintegrowanego i integracyjnego. Prezentowano wybrane aspekty edukacji ekologicznej, kształcenia w zakresie sztuk pięknych. Nie zabrakło refleksji o edukacji uczniów zdolnych – jakże potrzebnej – tym bardziej, że odrębną kwestią w randze priorytetu edukacyjnego, którą zaproponowaliśmy uczestnikom ASN stały się niepowodzenia edukacyjne.

Niepowodzenia edukacyjne

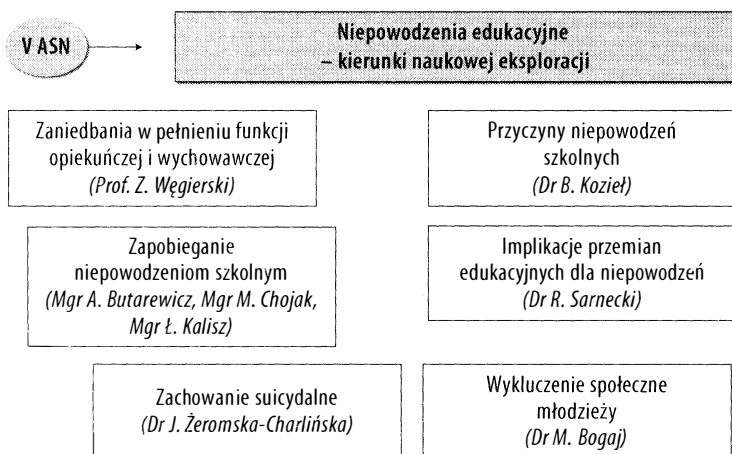
Rysunek 7. Profil trzeci

Źródło: opracowanie własne

Proszę wybaczyć odrobinę prywatności, ale właśnie w naszym ośrodku akademickim, w ZDO próbujemy od lat monitorować problem niepowodzeń szkolnych, analizując ich przejawy i postaci, ustalając rozmiary na różnych szczeblach kształcenia i w różnych środowiskach, rozpoznając przyczyny występowania trudności w uczeniu się, te endogenne i egzogenne; orzekając o skutkach natury psychologicznej, pedagogicznej i ekonomicznej, próbując diagnozować i projektować najbardziej efektywne sposoby zapobiegania niepowodzeniom.

Rysunek 8.

Źródło: opracowanie własne

Chętnie też wychodzimy w naszych eksploracjach poza klasyczne ideologie – dr B. Kozieł. Podejmujemy więc próby reinterpretacji samego pojęcia „niepowodzenia szkolne”, wskazujemy na implikacje przemian edukacyjnych dla problemu niepowodzeń, w czym wspiera nas dr R. Sarnecki, poszukujemy szans ich minimalizacji w różnych okolicznościach. Bardzo dziękuję tym z Państwa, którzy odpowiedzieli merytorycznie na zaproszenie do dialogu w tym profilu, dzięki czemu na V ASN ponownie zaistniały niepowodzenia edukacyjne, głównie poprzez pryzmat ich etiologii i zapobiegania, ale także dały znać o sobie nowe kierunki poszukiwań badawczych w obszarze szeroko rozumianej efektywności edukacyjnej, np. zaniedbania w pełnieniu funkcji opiekuńczej i wychowawczej – prof. Z. Węgierski, zachowania suicydalne w szkole – dr J. Żeromska-Charlińska, wykluczenie społeczne młodzieży – dr M. Bogaj. Dla

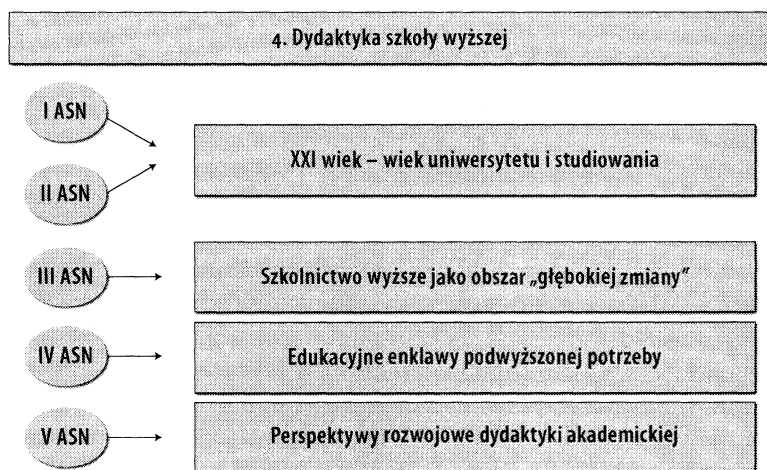
porządku przypomnę, że w poprzednich edycjach profil ten funkcjonował pod hasłem (por. rys. 7): „uwarunkowania efektywności edukacyjnej” (2002), „uczniowie o specjalnych potrzebach edukacyjnych” (2004), „edukacyjne enklawy podwyższonej potrzeby” (2006).

Bardzo ważnym polem poznawczym uczestników ASN stała się dydaktyka szkoły wyższej.

Dydaktyka szkoły wyższej

Zatroskani o wysoki poziom uprawiania tej dydaktyki szczegółowej prowadzimy dialog nad ustawicznymi zmianami w zakresie kształcenia akademickiego z intencją wskazywania perspektyw rozwojowych dydaktyki akademickiej. Stawiane są pytania i podejmowane próby odpowiedzi dotyczące celów kształcenia na poszczególnych stopniach szkoły wyższej, źródeł ich stanowienia, treści oraz uwarunkowań ich doboru, instrumentarium pracy pedagogicznej nauczyciela akademickiego, a przede wszystkim dotyczące istoty procesu edukacji akademickiej oraz kontrolę jego przebiegu i efektów. A to wszystko w trosce o jakość kształcenia akademickiego.

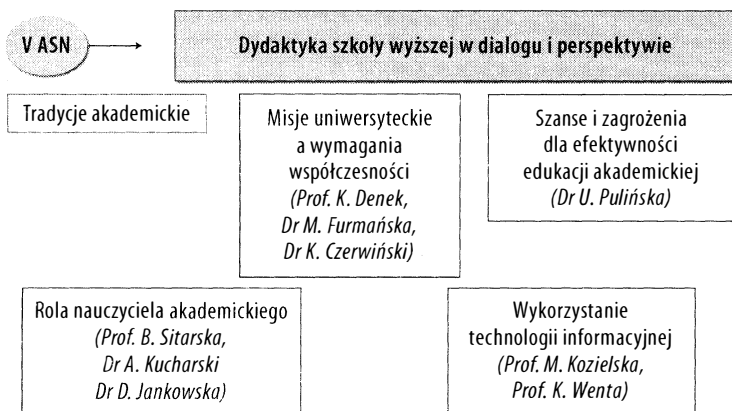
Rysunek 9. Profil czwarty

Źródło: opracowanie własne

Warto przypomnieć, że już podczas pierwszych edycji w 2001 i 2002 roku pochłaniała nas dyskusja wokół hasła: „XXI wiek, wiek uniwersytetu i studiowania”; w 2004 roku szkolnictwo wyższe zaliczyliśmy do „obszarów głębokiej zmiany”, mając świadomość, iż obecnie rysuje się nowa istotna tendencja zmian w szkolnictwie wyższym wyznaczona przez wymagania Unii Europejskiej, dążenia do utworzenia do roku 2010 Europejskiego Obszaru Szkolnictwa Wyższego. Ponadto proces boloński wraz z procesem tworzenia Europejskiej Przestrzeni Badawczej stają się kluczowymi elementami zmian na tym szczeblu kształcenia.

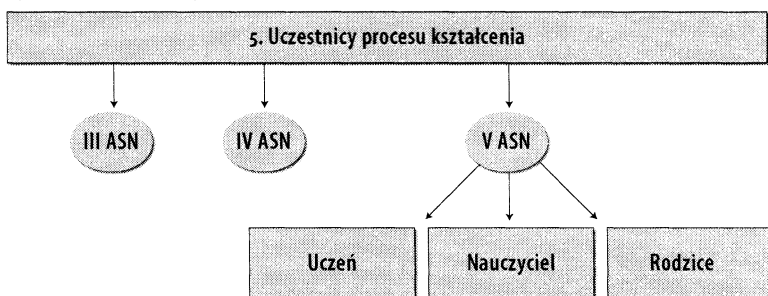
Rysunek 10.

Źródło: opracowanie własne

Szkoły wyższe stają przed poważnym dylematem, jak pogodzić tradycje akademickie, misje uniwersyteckie z wymaganiami współczesności, co znalazło odzwierciedlenie w wielu interesujących wystąpieniach (że przywołam tu wiodący trójgłos: prof. K. Denek, dr M. Furmańska, dr K. Czerwiński). Ponadto akcentowaliście Państwo szanse i zagrożenia dla efektywności edukacji akademickiej wynikające z rewolucji w uczeniu się, jak określiła dr U. Pulińska, a ta wiąże się przede wszystkim z wykorzystaniem technologii informacyjnej, co zostało interesująco przedstawione przez prof. M. Kozielską i prof. K. Wentę. Podniesiono trudny problem ewaluacji – tak istotny w procesie kształcenia studentów. Bardzo wyraźnie podkreślono też rolę nauczyciela akademickiego w procesie kształcenia, jego cechy osobowe, własne priorytety edukacyjne, pola poznawcze i badawcze (wyartykułowane przez prof. B. Sitarską).

Rysunek 11. Profil piąty

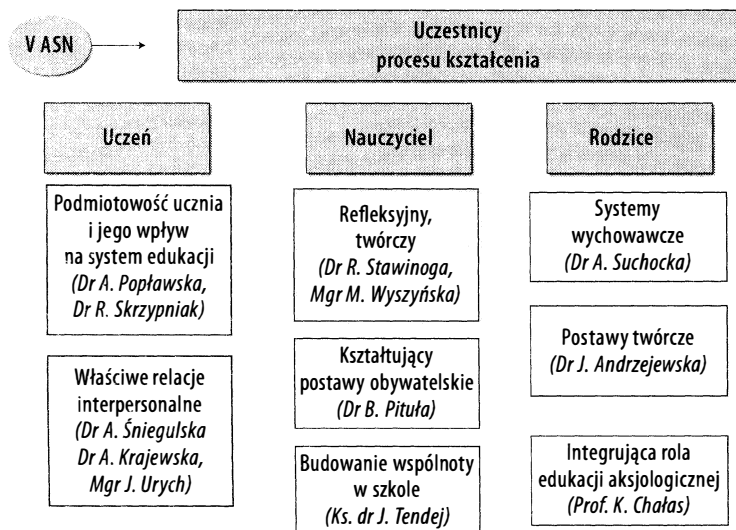
Źródło: opracowanie własne

Ten osobowy wymiar procesu kształcenia na wszystkich szczeblach edukacji jawi się jako niezwykle interesujący i ważki problem edukacyjnego dialogu, stąd wyodrębnił się w postaci nośnego profilu, jakim są uczestnicy procesu kształcenia.

Uczestnicy procesu kształcenia

Utrzymane w tym nurcie wystąpienia koncentrowały się, jak i w poprzednich edycjach (2004, 2006) na osobie ucznia, nauczyciela, rodzica. Ekspozowano podmiotowość ucznia i jego wpływ na system edukacji (tu interesujący dwugłos: dr A. Popławska, dr R. Skrzypniak. Wskazywano na osobę nauczyciela – refleksyjnego, twórczego – dr R. Stawonoga, mgr M. Wszyńska, pedagoga pełniącego odpowiedzialną rolę wobec złożoności cywilizacyjnych. Wystąpienia dotyczyły również rodziców, ich systemów wychowawczych, postaw twórczych – dr A. Suchocka, dr J. Andrzejewska. Podkreślano znaczenie właściwych relacji interpersonalnych – dr Śniegulska oraz budowy wspólnoty w szkole – ks. dr J. Tendej. Profesor K. Chałas zaakcentowała integrującą podmioty szkoły rolę edukacji aksjologicznej. Trzeba nadmienić, że wiele wystąpień wpisuje się w katalog szczególnie cennych pozycji podnoszących wagę i znaczenie aksjologicznego wymiaru edukacji (por. rys. 12).

Rysunek 12.

Źródło: opracowanie własne

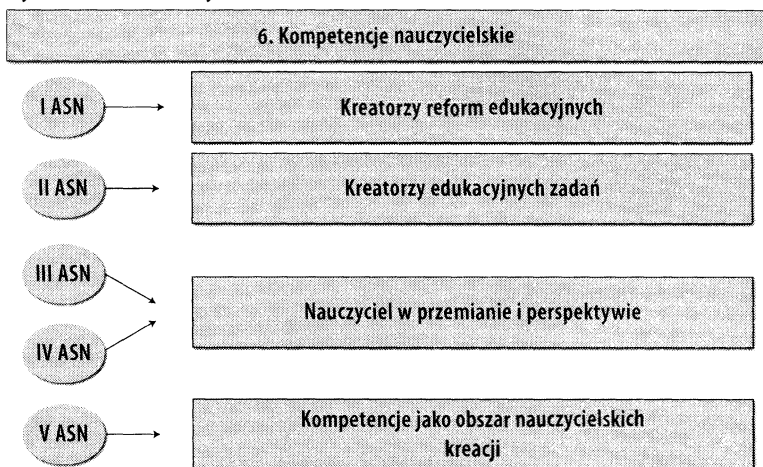
W dialogu edukacyjnym nie mogło zabraknąć głosów dotyczących nauczycielskich kompetencji, podobnie jak przed laty, gdy eksponowaliśmy ów wątek pedeutologiczny w postaci haseł: „kreatorzy reform edukacyjnych” (2001), „kreatorzy edukacyjnych zadań” (2002), „nauczyciel w przemianie i perspektywie” (2004) (por. rys. 13).

Nauczycielskie kompetencje

Wobec wyzwań XXI wieku, co podkreśliła prof. J. Szempruch – kluczowymi zagadnieniami stają się: standardy kwalifikacji formalnych nauczycieli, ich sprawności moralne – eksponowane przez prof. A. de Tchorzewskiego, profesjonalizm – dr U. Gruca-Miąsik, autonomia – dr B. Dobrowolska, wizerunek aksjologiczny, kompetencje. Przedmiotem refleksji czyniono przede wszystkim kompetencje komunikacyjne – dr A. Pawiak, dr B. Tołwińska, dr K. Błaszczyk, ale także osobowościowe – dr S. Zalewska, przywódcze – mgr M. Drzewowski.

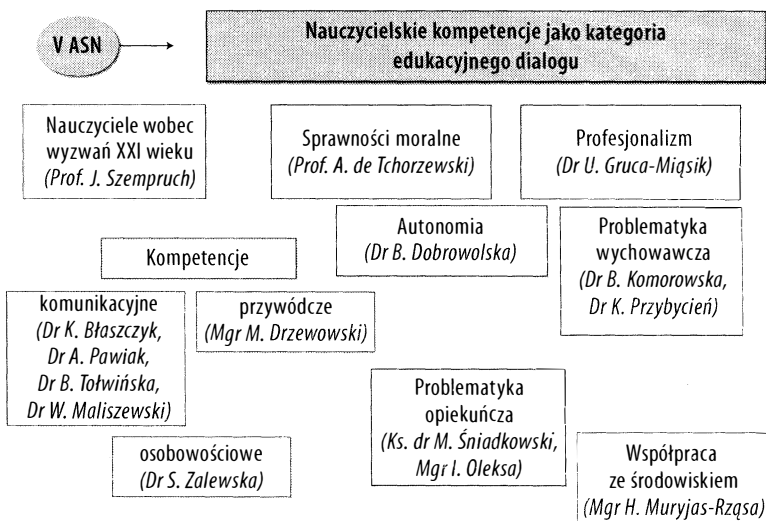
W szkole społeczeństwa informacyjnego ulega zmianie charakter pracy i zadania nauczycieli. Stają oni przed koniecznością poświęca-

Rysunek 13. Profil szósty

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 14.

Źródło: opracowanie własne

nia więcej uwagi problematyce opiekuńczej – ks. dr M. Śniadkowski, mgr I. Oleksa i wychowawczej – dr B. Komorowska, dr K. Przybycień, uczenia się zintegrowanego podejścia do procesu dydaktycznego,

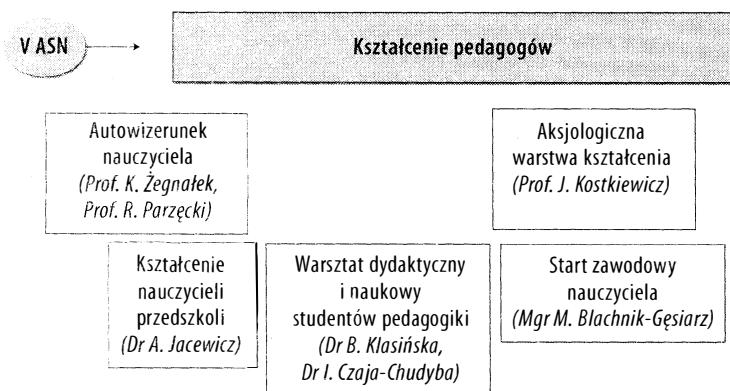
pracy w zespole, współpracy ze środowiskiem lokalnym i rodzinnym – mgr H. Muryjas-Rzasa. Nieodzowna staje się zmiana dotychczasowego systemu kształcenia, doksztalcania i doskonalenia nauczycieli, co podkreślił w swoim wystąpieniu prof. R. Parzęcki. Duże znaczenie ma uniwersyteckie przygotowanie nauczyciela, jego własna twórcza inicjatywa, wykształcenie najmniej dwuprzedmiotowe. Stąd szczególnie wyakcentowaliśmy w randze profilu: kształcenie pedagogów.

Kształcenie pedagogów

Wychodząc z założenia, iż w strategii rozwoju i reformie systemu edukacji w Polsce jednym z zasadniczych problemów i warunków jej efektywnej realizacji jest właściwe przygotowanie nauczycieli, autorzy skupili się na prezentacji zasadniczych funkcji i zadań oraz rodzajów kompetencji niezbędnych do twórczego wypełniania powinności przez reprezentantów tego zawodu.

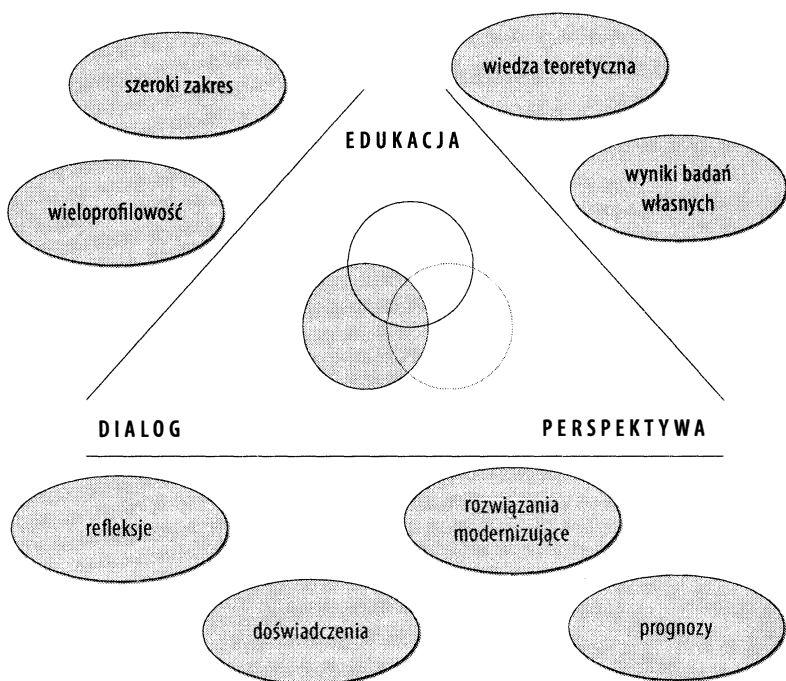
Doceniliście Państwo aksjologiczną warstwę owego kształcenia – prof. J. Kostkiewicz, ale także warsztat dydaktyczny i naukowy studentów pedagogiki – dr B. Kłasińska, dr I. Czaja-Chudyba. Wskazaliście m.in. na autowizerunek nauczyciela edukacji wczesnoszkolnej – prof. K. Żegna-

Rysunek 15.

Źródło: opracowanie własne

Rysunek 16.

Źródło: opracowanie własne

łek, kształcenie nauczycieli przedszkoli – dr A. Jacewicz, start zawodowy nauczyciela – mgr M. Blachnik-Gęsiarz.

* * *

Zasygnalizowane problemy pokazują, jak szeroki zakres ma edukacja w dialogu i perspektywie; jak wieloprofilowy może być nasz edukacyjny dialog; jak zaangażowani są w tę problematykę uczeni i nauczyciele, wybitni teoretycy i doświadczeni praktycy. Charakteryzując obszar rozważań obecnych w referatach, pragnę podkreślić, że skupiają się one na problematyce uwzględniającej słowa kluczowe: edukacja – dialog – perspektywa. Odwołują się do wiedzy teoretycznej, nierzadko ją porządkują i systematyzują, jak i wyników badań własnych. Szczególnie cenne są refleksje poświęcone poszukiwaniom rozwiązań modernizujących, optymalizujących praktykę edukacyjną (por. rys. 16).

Piąty augustowski dyskurs był żywy, toczył się zgodnie z zasadą sformułowaną niegdyś przez Aleksandra Kamińskiego, a nakazującą, by różnić się pięknie.

Czym charakteryzowało się V ASN?

- refleksją,
- doświadczeniem,
- wzajemnym zaufaniem jako niezbędnym warunkiem współdziałania,
- wielopokoleniowością, warunkującą ciągłość,
- pozytywnym samoograniczeniem (umiejętnością życia w każdych warunkach, dyscypliną czasową),
- odwagą negacji obecnego stanu bez apodyktyczności.

Pragnę podkreślić, iż istotnym czynnikiem podnoszącym rangę konferencji było zebranie inicjatywne dydaktyków w sprawie powołania **Zespołu Dydaktyki Ogólnej KNP PAN**². To ważne wydarzenie dla dydaktyków w Polsce, szczególnie nobilitujące dla środowiska białostockiego, które zostało desygnowane przez KNP do podjęcia starań w celu utworzenia wspomnianego zespołu. W ten sposób nasza praca, nasze ASN, do udziału w których udało nam się przekonać znaczących reprezentantów tej dyscypliny naukowej, zostały dostrzeżone i uhonorowane.

Bogactwo prezentowanych podczas obrad poglądów, autentyczna troska o losy polskiej edukacji utwierdzają nas w przekonaniu, iż trzeba kontynuować dialog i tworzyć projekcje, dlatego też już dziś **zapraszam do powrotu nad jeziora**, by podejmować kolejne problemy pedagogiczne ważne dla reformowania edukacji w naszym kraju, na świecie oraz kreślić edukacyjne perspektywy.

² <http://zdopan.uwb.edu.pl>